Аркадзь Куляшоў

НОВАЕ РЭЧЫШЧА

ПАЭМА

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БССР
Рэдакцыя мастацкай літаратуры
Мінск 1951

Мастак С. Раманаў

1

От яна і Пятлянка рака.
Праязджаю Пятлянку.
Да прараба да Шайпака
Я прыехаў на ранку.

Я іду ў яго дом не гасцей
Тут мне ўсё незнаёма.
Першы раз я нясу ў яго дом
Свае рэчы, вядома.
Першы раз бачу я гэты кут,
Злажу ў месцы у гэтым.

З Шастаком гідрастанцыю тут
Будаваць будзем летам.
Справы нашыя, ведаю сам,
Стрэчы нашай чакаюць.
Толькі я не адбіў тэлеграм —
От і не сустракаюць.

Не адбіў, і — такое бяды —
І без іх давялі сюды
Незнаёмыя сцежкі —
Дзе машынай, дзе пешкі.

Сонца толькі ўзышло пад ляском.
Ранавата крыху:
Спіць прараб, мусіць, моцным сном.
Я на ганак з ручным багажом
Узыходжу паціху.
Сонца грэе кацёнка за шклом,
Свецяць шыбы гасцінна.

Грукачу...
Адчыняе ў дом
Дзверы мне дзяўчына,
Я пытаю, ці дома Шайпак.

— Як?..
Няма яго дома?

Не прадбачыў я гэта ніяк...

— Вы да бацькі на практыку?
— Так...
— З інстытута?
— Вядома.

— Бацька мой гаварыў мне пра вас.
Ён чакаў вас. Заходзьце, да нас.

Маім рэчам адведзены кут
За сцяной у бакоўцы.
Дзе-ж Шайпак? Няма яго тут,
Ён — у камандыроўцы.
А надоўга?
— На некалькі дзён —
Свой праект зацвярджае.

Як гасцю ўжо, мне клопат відзён:
А ці шчыра прымае?

Шчыры клопат — каму не міл?
Сіл пярэчыць не маю:
Па загаду дарожны пыл
З вопраткі вытрасаю.

Па загаду змываць я іду
Пыл, загар, — не пярэчу.
Лье яна мне на рукі ваду —
Мыю твар, — не пярэчу.

Я выконваць усё ёй гатоў,
На'т умыцца яшчэ раз.
Нам не сумна.
У нас да размоў,
Да цікавых для нас размоў,
Ёсць агульны інтэрас.
Пра вучобу цяпер у яе
Мары ўсе — выпускніца;
Перад ёй у красе паўстае
Горад той, што грыміць, што пяе,
Што начамі ёй сніцца.
Ёй пра горад ды пра інстытут
Распытаць цікава.
Мне-ж пра ўсё, што робіцца тут,
Знаць цікава,
Вядомая справа...
— Дзе стаяць будзе станцыя ў вас?
Можа пройдземся з вамі ў калгас,
Калі часу не шкода?

Па пытанню і гэтаму ў нас
Згода поўная... ў добры час!

— Можа пройдземся?
Згода?
— Згода...

2

Мы прышлі.
Скрозь бярвенне відаць,
Сваі ў засені граба.

Будзем станцыю тут будаваць
Па праекту праграба.
І рабочы настрой,
Неспакой
Авалодвае мною:
Што рабіць нам з ракой?
Што з вадою?
Хто Пятлянкаю рэчку назваў,
Нецікава,
Хто яе, як ствараў,
Папятляў
Тут і ўлева і ўправа?
Робіць петлі рака
З хмызнякі, з лазняка
Невясёла,
Аж пад самы пад дом Шайпака
Выгінаючы кола.

З горкі, як на далоні, відна
Мне яе дарога:
Круг зрабіўшы, бяжыць яна
Зноў да месца старога.

Колькі лішніх тут зроблена вёрст,
Кіламетраў?..
А ўсяго — каб пусцілі напрост —
Трыста метраў.
Што каб рэчцы прарыць новы ход?
Разважаю —
Колькі дасць ён выгод, невыгод —
Падлічаю...
Горку я аглядаю: а што
За яна, што за глеба?

Пракапаць-бы ўсяго метраў сто —
Больш не трэба...
А далей — роў сыходзіць уніз,
Пад гарою,
А над ім арахоўнік навіс,
Нібы ўжо над вадою, —
З двух бакоў для ракі берагі
Травяныя.
А далей? Шлях вядомы — лугі
Заліўныя.
Колькі-ж рэчцы пятляць і кружыць
Па жаданню прыроды?
А ці нельга вось так і зрабіць:
Просты ход ёй праз горку прарыць,
Рэчку рэчышчам новым пусціць
Назаўсёды?..
Каб па-новаму рэчка цякла
Для людскога дабра, для святла,

Каб пятляць не пятляла,
Каб турбіны круціла яна,
Каб з цямна да відна,
Каб з відна да цямна
Не сціхала,
Святло выраблялa?..
З лазняка, з хмызнякі
Робіць петлі рака
Па-старому.

З нецярплівасцю Шайпака
Я чакаю дадому.
З Зосяй — гэтак дачку яго зваць —
Ходзім полем і гаем,
Берагі, лугі, сенажаць,
Грэблю, гаць
Аглядаем.
Дзве вярсты і яшчэ дзве вярсты —
Лесавая дарога.
Мы згадзіліся ўжо на ты
Зваць адзін другога.
Так лягчэй на дарозе лясной
Пні мінаць і калоды.
Можа крочым і тут мы з ёй
Па шляху да згоды?
Можа блізка і тут яна
Так, што можна ўбачыць?
Можа згода — вунь тая сасна,
Што на ўзгорку маячыць?
Можа будзем ісці мы пад ёй
І не знаць, як заўсёды,
Што праходзім мы не пад сасной,
А пад сховамі згоды?
Хто нам скажа, што гэта яна?

Сцежка міма віецца...
І адна і другая сасна
Убаку застаецца.

Лёгка нам ісці і мінаць
Пні, кусты ды палянкі
На тых сцежках, якія ляжаць
Уздоўж рэчкі Пятлянкі.
Я вясёлым сцяжынкам рад —
Тройчы высах і вымак.
Быццам з ёй мы прымаем парад
Каласоў і травінак.
Колькі дружных прайшло палкоў,
Рот пратупала міма?

Толькі дзе-б я ні быў, ні ішоў,
Тая горка, той роў —
У мяне прад вачыма.
Мне здавалася: дзе-б ні ішлі,
Хоць праз нетры сасновыя,
Нас не сцежкі вялі,
А ўсё рэчышчы
    новыя,
        новыя.
Быццам з ёй па сцяжынцы такой
Мы шумлівай вадой
Беглі,
            гучна гамонячы,
Міма новых кустоў
Новым рэчышчам слоў
Весялосць сваю гонячы.
Поўны новых надзей,
Мы не так, як раней,
Беглі полем, дуброваю.

І наперадзе ў нас
Новы шлях,
новы час
Справы —
новыя,
новыя...

3

Каля ганку рака
Петлі ўе з лазняка,
З хмызняка
Па-старому...
Прычакаў Шайпака
Я, нарэшце, дадому.

На машыне пад дом падкаціў гаспадар,
Разам з ім — сакратар
Райкому.

Тут прарабам Шайпак працаваў
да вайны,
Дваццаць год і масты будаваў
і млыны...
Загрымела вайна,
Чорны дзень надышоў
Для яго, для ягоных
Мастоў і млыноў.
Хіба бачыць прыемна
Прарабу было,
Як праз мост яго
Немцы ўязджалі ў сяло?

Хіба слухаць прыемна
Было Шайпаку,
Як малолі млыны яго
Немцам муку?
Лепш пусціў-бы з агнём
      сваю працу да хмар.
Ён пакінуў свой дом,
      ён падаўся ў гушчар.

Стрэўся там з Шайпаком
      першы раз сакратар.

Сакратар не распытваў—
Чаго ён прышоў,
Гэта ўсё
Зразумела было і без слоў.
Гэта ўсё расказаў
      шум дажджу, ветру свіст,
Дуб, які іх схаваў
      пад свой дах, пад свой ліст.

— Комуніст? — сакратар запытаў.
— Комуніст.

Аўтаматы пад дрэвам
Ляглі, як сябры.
Смела ўдвух запалілі
Цяпло ў гушчары.
Быў з іх кожны
Сустрэчы даверліва рад:
Комуніст комуністу—
Як брату брат.
Хай іх покуль што мала
Няхай яны ўдвух,

Ды ўжо імі прыведзена
Полымя ў рух.
Ды ўжо кінулі
Полымя ўгору яны,
Спяць ужо, як салдаты
Спіна да спіны.
— Комуніст?
— Комуніст...— як прысягу далі.

Тут — іх дом,
тут — райком,
месца іх на зямлі.

Пушча ўправа і ўлева —
іх месца, іх дом,
А пад сховамі дрэва
працуе райком.
Пень шырокі — іх стол,
рэха — іх тэлефон.
Немаленькі вакол
ім належыць раён.
І, здаецца, не дзятлы,
а ўжо друкары
Друкавалі іх заклік
на лепшай кары.
Мужны заклік райкома —
Радзімы загад.

Сто штыхоў ужо меў
Цераз месяц атрад.
І нямала Шайпак
Рэк наведаў і сёл,
Пад масты пад свае
Падкладаючы тол.

А прыходзіў з задання —
спаць клаўся ў кустах.
Уздыхаў аж да рання
па быўшых мастах.
Па мастах, па млынах—
Працы доўгіх гадоў:
— Хіба я па сабе
Не пакінуў слядоў?

Марыў ён перад самым
Пачаткам вайны
Будаваць гідрастанцыі ўжо —
Не млыны.
Зноў забытая мара
У ім ажыла,
Зноў памкнулася
Сэрца яго да святла.
І рашыў будаваць
Неспакойны салдат
Гідрастанцыю
На трыццаць пяць кілават.
Ён і месца абраў,
Дзе-б стаяла яна
На Пятлянцы,
На месцы былога млына
Ён збудуе, —
Хай скончыцца толькі вайна,
Ён у станцыю ўсё
Сваё ўмельства ўкладзе,
Каб стаяла, як лялька,
Яна пры вадзе.
Каб была збудавана
яна для патрэб,
Зерне каб сартавала,
Малаціла хлеб.

Каб з яе і ў сяўбе
карыстаўся калгас,
Збудаваў каб сабе
ён яе на ўвесь час.
Сто гадоў каб магла
сартаваць, малаціць,
Каб хапала святла
вокны ёй залаціць.
Каб відны былі ў ёй,
нібы ў кроплі малой,
Днепрабуды
радзімы вялікай усёй.

Што-ж? Вайна адгрымела,
І можа цяпер
Здзейсніць смела
прараб свой даўнейшы намер.
Спраўдзіць мару,—
Каб станцыяй стала яна
На Пятлянцы,
На месцы былога млына.

4

Нас знаёміла Зося
і ўсіх нас вяла,
Як пры стрэчах вялося,
у дом, да стала.

Хутка гутарка
Блізкіх кранулася тэм,
Справы той,
Што для ўсіх нас цікава.
— Значыць, хутка пачнем будавацца
— Пачнем.
— Пабудуем?
— Вядомая справа.
— Трыццаць пяць кілават —
Гэта, праўда, няшмат,—
Шкадаваў сакратар асцярожна.
— Больш не можна ніяк,—
Шкадаваў і Шайпак.
Але тут я не вытрымаў:
— Можна!..
Можна станцыі моц павялічыць.

— На шмат?

І да ста кілават,
І да ста пяцьдзесят.
— Што за дзіўная рэч яшчэ?
Цяжка ўявіць...

— Трэба новае рэчышча
Рэчцы прарыць.

— Тут патрэбны разлікі,
Не толькі запал...

Пракапаем глыбокі
Праз горку канал.

— А ці будзе трывалы ён
У берагах?..

— Забрукуем канал мы
Каменнем, як шлях.

— На такія выдаткі
Ці пойдзе калгас?..

— А хіба на Пятлянцы
Адзін ён у нас?
Выйдуць дружнай сям'ёю
калгасы...

Аднак
Пагадзіцца са мною
не можа Шайпак.
Мне здалося, і Зося
Згаджаецца з ім

І не верыць, здалося мне,
Планам маім.
Ды і як ёй паверыць?—
Яна не магла.
Зося мараю бацькі
З маленства жыла.
Партызанам як быў ён,
Аб мары сваёй
Ёй падоўгу расказваў
У лесе малой.

— Нерэальная справа,—
Сказаў гаспадар.

Але думкі інакшае
Быў сакратар,—
У машыну садзіўся,
пытаўся ў мяне:
Дзе радзіўся, вучыўся,
партыйны ці не?
Падтрымаць мяне — стала
паабяцаў.
І паехаў. Нямала
было ў яго спраў.

... Плыў далёкі дымок
З палявых каляін...

Я надоўга ў бакоўцы
Замкнуўся адзін.
Мне — сядзець над праектам
І днём і ўначы.
Я павінен да раніцы
Перамагчы.

— Комуніст?— Комуніст.—
І адказам такім
Шмат чаго гаварыў я
Сабе і другім.
  Комуніст не ахвочы
        спакою сабе,
Дні і ночы
        у працы ён і ў барацьбе.
Ён аб будучым дбае,
Аб часе, калі
Комуністамі будуць
Усе на зямлі...
Сёння ён — будаўнік,
Дбае ён аб адным,
Каб служылі турбіны
І нашчадкам тым.
   Недарэмна ён дбае,
        працуе, як след,
   Каля сэрца трымае
        партыйны білет.
Партбілет гэта пашпарт яго,
Па якім
Ён даўно ўжо
Прапісаны ў будучым тым.

Дзень мінуў, як мільгнуў,
Ноч мінула даўно.
Адчыніў з перамогай
Я насцеж акно.
Спіць Шайпак. Спіць і Зося,
Не знае яна,
Што рака больш не будзе
Плысці ля акна.
Паплыве яна рэчышчам
Новым зусім,

А пясчанае дно яе
Стане сухім.
Знаць не знае вярба
Аб прыгодзе такой,
Што стаяць больш не будзе
Яна над вадой.
Мост не знае таксама —
Адкуль яму знаць, —
Што не будзе Пятлянка
Пад ім булькатаць.
Гэта ўсё аднаму мне
Вядома, відно.
Нібы у заўтрашні дзень
Адчыніў я акно.
За акном на вярбе
Не шалохнецца ліст,
Ранак доўгачаканы
І чыст і празрыст,
І мне радасна ведаць,
Што я — комуніст.

5

Атрымаў я з канторы
Жаданы адказ.
Сельэлектро —
Кантора ёсць гэткая ў нас.
Ёй жыццё наша
Назву такую дало,—
Паяднаўшы ў той назве
Сяло і святло.
Ёсць такая ў сталіцы
Кантора з кантор,
За сталамі якой
Дыша сельскі прастор.
Хвалі мае свае яна
І берагі,
Што ні дзень там размовы —
Пра лес, пра лугі.
Я гатоў
Скласці песню ўрачыстую там
Электрычнаму току
І правадам...
— Ты трымаеш, кантора,
ў сваіх берагах

Рэкі тыя, што ў мора
кіруюць свой шлях.
Шлях, што рэкі праклалі,
ты можаш змяніць,
Новым рэчышчам хвалі
ты можаш пусціць.
Слаўлю я цябе ў словах,
кантора, цяпер,
Не за колькасць службовых
лістоў і папер,
А за колькасць тых лямп,
Што сваёю рукой
Запаліла ты тут
Пад калгаснай страхой,
А за тое, што хочаш
Ты сцерці мяжу
Паміж вёскай і горадам, —
Так я скажу.
Атрымаў я з канторы
Жаданы адказ...
Два праекты гатовыя
Маюцца ў нас.

А каторы з праектаў
Ухваліць калгас?

Тут на сходзе —
З суседніх калгасаў народ.
Сакратар гэтак сама
Прыехаў на сход.
Каля ціхае рэчкі,
дзе дрэмле лаза,
Разгарэліся спрэчкі:
хто — су праць, хто — за.

Хто казаў: — Хопіць з нас
Трыццаць пяць кілават.

Хто: — Канал патрабуе
Выдаткаў зашмат.
Колькі ўкласці патрэбна
Туды працадзён?!
Колькі працы людской —
Ці акупіцца ён?
Гэта — новая справа
Для ўсіх нас зусім.
Ці не лепш на праекце
Спыніцца старым,
На праекце
Таварыша Шайпака?
Хай цячэ паранейшаму
Наша рака...

Хто казаў: — Апроч станцыі.
Працы ў нас шмат.
Колькі новых паставіць
Павінны мы хат?
Час выходзіць даўно нам
З зямлянак на свет,
Аб уласным аб доме
Падумаць як след.
Не ў зямлянкі-ж праводзіць
Мы будзем святло,
Не бывальнёг асвятляць
Будзем мы, а сяло.
З новым рэчышчам
Мы пачакаем яшчэ...
Па-старому няхай
Наша рэчка цячэ.

Гэты сход параўнаць
Я з вагою магу, —
Мы прынеслі праекты
Свае на вагу.
Мой праект мы паклалі
На шалях адных,
А прарабаў — на іншых,
Што супраць маіх.
Выступалі прамоўцы —
Адзін і другі,
Быццам кідалі словы
На шалі вагі.
І ў залежнасці поўнай
Ад важкасці слоў
Мой праект альбо ўніз,
Альбо ўгору ішоў,
Быў цяжкім, ці ўзлятаў,
як пярынка, да хмар,
Покуль слова свайго не сказаў
сакратар.
Ён на чулыя шалі —
у сэрцы людзей —
Кідаў словы
за іншыя словы цяжэй:

Праўду тут гаварылі, —
Казаў ён, — аб тым,
Што пара нам аб доме
Падумаць сваім.
Як салдаты, дагэтуль
Жывем мы ў зямлі.
Мы з вайны яшчэ з вамі.
Дамоў не прышлі.
Мы жывем у зямлянках,

Зямлянка — не дом.
Мы салдаты, наш фронт —
На сяле, за сялом.
Што ні дзень, то вайна ў нас
За хлеб, за ўраджай,
Каб ізноў стаў заможным
Разбураны край.
Ну, а станцыя —
Гэта не фронт наш хіба?
Наша рэчышча, што гэта —
Не барацьба?
Гэта бой, барацьба -
За святло над сталом.
Дом, дзе свеціць лучына,—
Не наш гэта дом.
Дом наш — светлае шчасце
Людзей на зямлі.
Яшчэ з вамі
Мы ў доме сваім не былі,
Але будзем!.. Пагляд
кіньма ў будучы час, —
Трыццаць пяць кілават
сёння мала для нас...
Мы,— казаў ён,
Ледзь стрымліваючы пачуццё,
Новым рэчышчам
Наша кіруем жыццё.
Дык хіба-ж мы не здолеем
Дружнай сям'ёй
Скіраваць нашу рэчку,
Падужацца з ёй?
Хто сказаў, што не хопіць
У нас працадзён?
Мы паставім на ногі

Увесь наш раён.
Рэчку гэту народ
шляхам пусціць другім,
Каб было на шмат год
электрычнасці ўсім.

Скончыў ён гаварыць
І відаць было ўсім:
Пераважваюць шалі
З праектам маім.
Стала ціха. Да схода
звярнуўся прараб:
— Нам прысці ўжо да згоды,
сказаў ён, — пара-б.
Я праект свой здымаю —
ёсць лепшы, другі,
Сам упэўніўся, знаю —
праект не благі.
Два маіх ён заважыць,
Хоць кінь на вагу.
Вы будуйце...

— А ты што?
— А я не змагу.

— Ты няпраўду гаворыш,
Таварыш Шайпак...
Можаш: рукі ў цябе
Залатыя, зямляк...
— Ты-ж млыны і масты
Будаваць быў мастак...
— А цяпер ты не можаш —
Тут нешта не так...
— Растлумач...

— Што-ж тлумачыць ?
Азваўся Шашак, —
Гэта ўсё зразумела,
Па-мойму, і так...
Марыў станцыю я
Будаваць для людзей,
Як магу, невялічкую,
Як найпрасцей.
Думаў: будзе, як лялька,
Стаяць пры вадзе...
Памыліўся,
Жыццё наша уперад ідзе.
Мне не шкода, што ёй
Пры вадзе не стаяць,
Шкода — новую
Я не магу будаваць.
Гэта новая станцыя —
Верце ці не —
Мара большая, лепшая
І для мяне.
Ад яе не адмовіўся~б —
Як ад свае,
Ды не хопіць мне ведаў,
Каб здзейсніць яе.
Праўда, хоць і вучыўся я
Пасле вайны —
Быў на курсах, —
Ды тут не памогуць яны.
Гідрастанцыя наша —
Не мост над вадой.

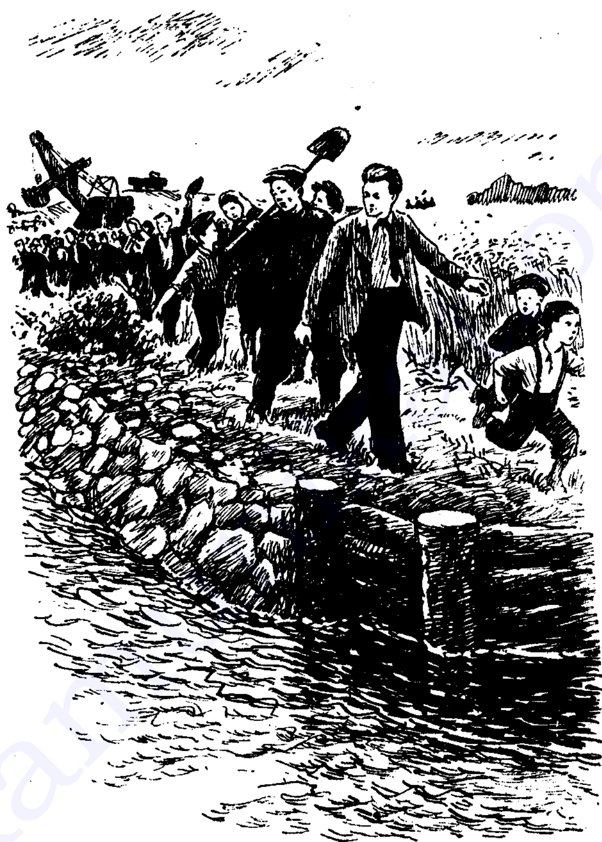
Ён сказаў. І да нас
Павярнуўся спіной.
Развітаўся ён толькі што
З марай былой.

6

Першым чынам за ўзгоркам,
На месцы сухім,
Збудавалі мы дом —
Будзе станцыя ў ім.
А пасля замільгалі
Лапаты ў зямлі —
Мы праз горку да рэчкі
Канал павялі.
Брукавалі каменнем
яго берагі,
Бой вялі мы з цярпеннем
за метр, за другі.
Бой за новы фарватар
вялі. не адны —
Нам прыслаў экскаватар
завод тарфяны.
Метр апошні, метр соты
быў святам для нас —
Земляныя работы
канчалі якраз.
Дружна дамбу ўзяліся
Рабіць на зары —
Загараджвалі мы
Шлях Пятлянцы стары,

Нашым рэчышчам новым,
Прарваўшы заслон,
Рэчка хлынула шумна,
Як стада ў загон.
Збажына зажаўцела
сцяною над ёй,
Хваля жыта шумела
над хваляй рачной.
Беглі ўсе грамадой —
Люба ўсім паглядзець! —
За імклівай вадой
паспяваючы ледзь.
Праз канал яна хлынула
З гулам у роў".

Роў арэшыны
З двух абступілі бакоў,
У здзіўленні навіслі
Яны над вадой —
Першы раз там сустрэліся
Самі з сабой.
Мы таксама
Глядзелі ў люстраную гладзь,
Нам сябе
Было радасна ў ёй пазнаваць.
Беглі ўслед мы шчасліва,
дагнаць не маглі —
Рэчка бегла імкліва
далей у палі.
А адтуль, — заліўныя
мінуўшы лугі—
Рэчка ўбегла ў былыя
свае берагі.

Пырскі пены вакол —
На кустах, на траве,
Гэта знакі,
Што рэчышча наша жыве.
Слаўлю я цябе, рэчышча,
Ў сцісьлых радках —
Бо ты ў новых трымаеш
Раку берагах.
Па дарозе тваёй
Зеляненоць гаі,
Ты іх, рэчышча,
Новай вадой напаі.
Сіл дай свежых дубровам,
  пахілай вярбе.
Нашым рэчышчам новым
  мы клічам цябе.
Не прыродай ты створана
Старай вадой,
А ты створана сілаю
Новай людской!

Вось яна навіна
  для дачкі Шайпака —
Як раней, ля акна
  не цячэ ўжо рака.

Не пабачыць акну
Больш былое вады,
Ад акна адвялі мы
Яе назаўжды.
Гэта ўсё адбылося
  па плану майму.
Ты не верыла, Зося,
  здаецца, яму?

Хочаш вер ці не вер —
    справа, зрэшты, твая.
Што-ж ты скажаш цяпер?
    запытаюся я.

За той дамбай, якой
Мы ваду адвялі,
Мы ўжо сёння плаціну
Рабіць пачалі.

7

У звычаі старым,
Працавіты народ
Свята Новага года
Святкуем штогод.
А чаму-б не адзначыць
Людзям маладым
Свята Новага рэчышча
У клубе сваім?—
Азірнуцца
На пройдзены ў працы этап
І адзначыць —
Гармонікам з бубнам хаця-б.
Пасля ўступнай прамовы,
што сам я сказаў,
Аж да раніцы слова
гармонік узяў.
Шмат хто быў тут — з калгасу,
з пасёлку, з сяла.
Я заўважыў адразу —
і Зося прышла.
Я не мог не прыкмеціць
сукенкі тае —

Цэлы месяц,
як я ўжо не бачыў яе.
Як з'явілася
толькі яна ля дзвярэй,
Маё сэрца забілася
ў грудзях гучней.
З гарманістам, шчаслівы, я сеў
ля акна,
Увесь вечар глядзеў,
як скакала яна.
На адходзе, на золку,
я к ёй падышоў,
Папытаўся дазволу
правесці дамоў.

Мы пайшлі з ёю. Сонца
Яшчэ не ўзышло.
Ёй у лёгкай сукенцы
Халодна было.
Пінжачок свой на плечы
ускінуў я ёй.
Мы ішлі з ёй над рэчкай
сцяжынкай былой.
Над Пятлянкаю слаліся
тыя шляхі,
Дзе пайсці мы ўмаўляліся
па арэхі.
Ці ты помніш, дзяўчына,
Аб часе аб тым,
А ці знік, можа,
След яго ў сэрцы тваім?

Дзве вярсты мы прайшлі
і яшчэ дзве вярсты —

Мы мінулі паляны
І пні і кусты.
Сонца ўстала з зямлі.
Лес ажыў ад святла.
Пацяплела. Ты мне
Пінжачок аддала
Узышлі мы на мост —
Вунь твой ганак, твой дом.

Ранак рэчышча белым
Укрыў туманом.
І за ім не было нам
Відно і чутно —
А ці ёсць там рака,
Ці няма ўжо даўно?

Ты скажы мне, —
А што ў тваім сэрцы чуваць?
Можа з рэчышчам
Варта яго параўнаць?
Можа ў ім —
Ты скажы мне, калі не сакрэт,
Гэткі самы туман,
А ракі знік і след?
Можа тая рака —
А куды, а чаго? —
Мкнецца толькі
Па рэчышчы сэрца майго?

Я стаяў і маўчаў —
Запытацца ці не?
Але духу, відаць,
Нехапіла ў мяне.
Я спытаўся — і голас

Быў ціхі, глухі:
— А калі ўжо з табой
Пойдзем мы ў арэхі?

З кожнай хвіляю
Ростані блізіўся час.

Адказала мне:
— Мець
Будзеш сёння адказ.

Быў спакойным, рашучым,
Упэўненым тон,
Не адказ азначаў —
Штосьці большае — ён.
Штосьці важнае
Ён, гэты тон, азначаў
Для цябе, для мяне.
Але што? —
Я не знаў.
— Як-жа бацька? Як маецца?—
Я запытаў.

— Бацька,— ты адказала,—
Такі-ж, як і быў.
Сэм ты знаеш — нямала
Шайпак перажыў.
Як ён марыў!—
А што засталося ад мар?
Для яго, зразумела,
Цяжкі гэта ўдар.
Бацьку бачыла гэткім
І я ўпершыню.
Але ў тым я, вядома,
Цябе не віню.

Аднаго-б я хацела
табе пажадаць —
Нашу станцыю ўмела,
як след, будаваць.
Так будуй, як задумана,
не забывай:
Не змагла-б дараваць
Я няўдачы... Бывай!
Ад маста нас вялі,
разлучыўшы, шляхі.
А калі, а калі
пойдзем мы ў арахі?

Сёння дзень у нас вольны -
Выходны якраз.
Атрымаў я па пошце
Ад Зосі адказ.
Зося сцісла, каротка
Пісала аб тым,
Што яна пакідае
Свой дом назусім.
Бацька едзе ў сталіцу,
а з ім і яна.
Будуць разам вучыцца —
Дарога адна.
Не, Шайпак не расстанецца
з марай сваёй:
Будзе станцыі
ставіць і ён над вадой!..
Вось і ўсё...

Я спяшаўся,
чытаў на бягу,—

Можа як, спадзяваўся.
застаць іх змагу?
Ды спазніўся, вядома.
Ужо на двары
Завіхаліся новыя
Гаспадары.
Не відно тых фіранак,
Не той ужо дом,
Хоць і грэўся кацёнак
Той самы за шклом.

Я пайшоў. Пад мастом
Не бурліла вада.
Сэрца сціснула жалем —
Чаго мне шкада?
Як ішоў, быў гатоў
З сэрца вырвацца крык.
А як ганак той хаты
З вачэй маіх знік,
Я не знаў — да каго
Больш за ўсё тут прывык:
Ці да ганку таго,
Ці да хаты самой,
Ці да той
Гаспадыні яе маладой.

8

Я з адказам такім
      луг мінуў, як у сне.
Зося! адрасу ў ім
      ты не кінула мне.
Пэўна, ты не жадаеш
Са мною сустрэч,
Забываеш сустрэчы,
Вядомая рэч?
Вось які я адказ
Атрымаў ад цябе.
Так. А што адкажу
Сам я той вунь вярбе?
Той знаёмай вярбе,
Што стаіць над вадой,
Той вадзе,
У якую глядзелі з табой?
Кветкам тым, што з табою
Быў бачыць я рад?
Каласам, што ўжо выстраіліся,
Як на парад?
Як я выйду да іх,
Што ў адказ ім скажу?
Хіба я ім ліста твайго

Не пакажу?
Ліст твой адрасаваны
Не мне аднаму,
А й — табою забытаму —
Дрэву таму.
Ты яго напісала
й арэшыне той,
Да якой абяцала
прыходзіць са мной.
Праз хмызняк, праз лазу,
проста з дому твайго,
Я твой ліст ім нясу.
Хай чытаюць яго.

Спыніўся юнак
пасяродку лясное паляны
З лістом у руках,
што арэшынам адрасаваны.

Арэшыны густа з бакоў
юнака абступілі,
Развесілі вушы лістоў
і ў чаканні застылі.

— Бывайце, арэшыны,—
ліст ім дзяўчына пісала, —
Да вас я прысці не прышла,
хоць прысці абяцала.

Мяне вы дарэмна чакалі,
гасцінныя дрэвы,
Свае арахі зберагалі
дарма для мяне вы.

Арэшаны слухаюць,
нізка схіліўшы галовы,
— Бывайце, бывайце!—
гучаць развітальныя словы.

Чытае юнак...
на забытыя сцежкі лясныя
З арэшын, як слёзы,
ляцяць арахі залатыя.

Я стаю перад рэчышчам
Перад старым,
Нібы перад чыімсьці
Каханнем былым.
Дно травою
паспела тут скрозь парасці,
Ціна стала сухою
на сонцы ў трысці.
Ці не так і каханне? —
На вечна яно —
Забыццём, як травой,
Зарасце яго дно.
І з дарэмнай надзеяй
Над гэтай травой
Нехта будзе схіляцца,
Нібы над вадой.
Мост, што тут збудаваны,
Нібы на вякі,—
Што ён значыць,
Калі ён адзін без ракі?
Не хачу быць вярбою,
Мастом быць такім
Па-над высахшым

Рэчышчам гэтым старым.
Калі быць — дык мастом
Над імклівай вадой,—
Каб каханне цякло наша
Рэчкай жывой.
Рэчкай той, што бясконца
        наперад плыве,
Адбіваючы сонца
        ў сваёй сіняве.
Сілай той, што турбіны
        прыводзіць у рух,
Жывіць пушчы, даліны
        і поле і луг.
Як такім будзем бачыць
        каханне ў жыцці,
Што яму будзе значыць
        той адрас знайсці?

9

Так. Паехала Зося,
Яе не відно…
З ёй і сонца за хмарамі
Знікла даўно.
З неба льюцца бясконца
І дзень і другі,
Замест променяў сонца,
струменю тугі.
Льецца дождж. Быццам хоча
ён змыць назаўжды
З усіх сцежак навокала
Зосі сляды.
Змыць сляды каля хаты,
змыць з ганку, з двара…
Дзень чацверты і пяты
ён лье, як з вядра.
Па размытай дарозе,
у дождж, нацянькі,
Я ў трывозе
спяшаюся да ракі.
Мне чуваць, як з узгоркаў
бурліва цякуць

Ручаі, у раку
несучы каламуць.
Горай, як па вясне,
разлілася яна.
Яшчэ здалёку мне
плынь рачная відна.
Заліла яна долы
і грэблю і гаць.
Наша дамба ці здолее
рэчку стрымаць?
За той дамбаю нашай
плаціна ўстае...
Як ад грознай вады
бараніць нам яе?

Я стаяў каля граба,
Сачыў за вадой.
Хмары падалі ў завадзь
Адна за другой
У раку ўсё лілася
І муць і імгла.

Бег назад я. У сэрцы
Трывога расла.
Закілзала трывога
каня за ракой,
Выбівала трывога
з дарогі спакой.
Людзям грукала ў дзверы
Зямлянак і хат,
Звала ўсіх да сякеры,
да вострых лапат.
Потым бегла з людзьмі
да ракі праз гаі,

Абганяючы вецер,
дажджы, ручаі.

А ўжо там, а ўжо з дамбы —
Спяшай не спяшай —
На плаціну лілася
Вада цераз край.
Буйны павадак дамбу
Нашчэнт разнясе,—
Гэта бачылі ўсе,
Гэтак думалі ўсе.
Сваю справу паволі
Рабіла рака
Хтось прамовіў: — Шкада,
Што няма Шайпака,
Ён-бы ўраз...
і глушыла

Размову вада,
Што праз натую дамбу лілася...
— Шкада!
І адчуў я, што людзі
Глядзяць на мяне.
Я для іх — камандзір.
Тут яны — на вайне.
Камандзір — то бясстрашны ў баю
Чалавек,
Камандзір — не палохаецца
Небяспек.
Камандзір — правядзе
Праз любую бяду.

І павёў за сабой
Я людзей у ваду.

Узяліся рашуча
за зброю яны.
Хто з далёкае крушні
цягаў валуны,
Хто нёс дошкі з плаціны,
шалёўкі, шчыты,
Хто галіны,
ссякаючы ў лузе кусты.
Не пускалі ваду
На плаціну — хто чым —
Хто шчытом, хто галлём,
А хто целам сваім.
Мы адбілі напад...
Але вораг жыве, —
Пойдзе зноў на плаціну
Праз гадзіну,
Праз дзве.
Адпачынку ні хвілі
Не мае народ.
Мы капаем канаву
Плаціне ў абвод
Да старога да рэчышча
Шлях я вяду,
Каб туды па канаве
Спусціць нам ваду.
Вораг зноў нас трывожыць...
Ужо да ракі
З плачам, з крыкам
Бягуць ад сяла хлапчукі.
Там цяпер заліпае
Зямлянкі вада.
Загула ад такой
Навіны грамада.
Гіне скарб чалавечы —
плён працы цяжкой,

Гіне хлеб, гінуць рэчы:
наш дом — пад вадой,
Фотакарткі, што ў доме
вісяць на сцяне.
Вораг нішчыць усё...

Што-ж? Мы тут— на вайне.
І належыць нам —
Поўны захоўваць спакой.
Мы не пойдзем дамоў.
Мы не скончылі бой.

Мы не скончылі
Працу сваю да начы.
Запалілі ўначы
Смаляныя карчы.
Працавалі
Пры вогнішчаў яркім святле,
Слыхам сочачы
Ворага ў чорнай імгле.
І трывога ад сэрцаў
Тады адлягла,
Як з ракі па канаве
Вада загула.
Першы раз тады жарты
Былі ў нас чутны,
Першы раз тады ўсмешкі
Былі ў нас відны...

І пайшоў я,
Хістаючыся, як п'яны.
Мокры, стомлены лёг
пад вярбой ля агню.

Адпачыць ад трывог
мог і я ўпершыню.

На руках у байцоў
след вады і зямлі.
Пасля бою дамоў
яны з песняй ішлі,
На лапатах —
на зброі сваёй — несучы
Незгасальныя вогнішчы
гэтай начы.
Перамогу яны
Здабылі ў барацьбе,
У змаганні
За новы агонь для сябе.

Прыдуць сёння яны
Са здабытым агнём
Не ў зямлянку сырую,
А ў новы свой дом.
Яны ў дом прынясуць
Той жаданы прамень,
Каб свяціў ён з іх вокнаў
У будучы дзень,

Каб, згасіўшы лучыну,
упаў той агонь
І на сшытак іх сыну
і ўнуку на скронь.
І не ў кошыках, —
гэтак, як прадзеды іх, —
Яны ў сэрцах нясуць
жар агнёў дарагіх.
Не сабе яны толькі
агні здабылі,

А для ўсіх жыхароў
неабдымнай зямлі,
Глянь на пройдзены пуць,
на іх рукі зірні...
Яны ў сэрцы нясуць
Комунізма агні.

10

Мы ў вялікае свята —
Кастрычніка дні —
Запаліць рыхтаваліся
Нашы агні.
Скрозь электраманцёры
на новых слупах
Электрычныя зоры
трымалі ў руках.
Ім ударнай багата
работы было —
У калгасы да свята
правесці святло.

Ды і іншым таксама
Было яе шмат —
Упрыгожвалі станцыю
Людзі да свят.
Кожны думаў —
Найлепш упрыгожыць-бы як.
Падарыў нам карціну
Калгасны мастак.
Маслам намаляваная
на палатне,

Намі прымацаваная
ўжо на сцяне.
Спадабалася ўсім
Недарэмна яна:
Ленін, Сталін глядзелі
На нас з палатна.
Сталін быццам на працу.
Паказваў рукой,
Быццам Леніну Сталін
Расказваў аб ёй,
Быццам шлях ён рукою
Паказваў святлу,
Каб ішло на сяло,
Каб свяціла сялу.
Ён загадваў, і неслі.
Святло праўды,
Горад з вёскай
Злучаючы назаўжды.
Вось якую карціну
Прынёс нам мастак.
Мы глядзелі і зналі,
Што ўсё гэта гак.

Дачакаліся ўрэшце
Святочных мы дзён,
На Кастрычнік сабраўся
Увесь к нам раён.
Госць прыехаў з райкома,
не быць тут не мог,
Сакратар наш, вядома —
ён шмат нам памог.
Каб лічыў, дык усіх
не злічыў-бы ніяк.

І зусім нечакана
З'явіўся Шайпак.
Ён прыехаў адтуль,
Дзе вучыўся з дачкой, —
Расказаў аб жыцці,
Аб вучобе сваёй
І аб мары прараба,
Што ў сэрцы жыла.
Гэта мара
Яго і сюды прывяла.
Пры народзе пры ўсім
        тут-жа, каля машын,
Абняліся мы з ім,
        быццам бацька і сын.
Ён пра нашае свята
Дазнаўся з газет.
Ён прывёз мне ад Зосі
Сяброўскі прывет.
Мне не церпіцца
Адрас хутчэй запісаць,
Калі можна...
— А як-жа!
Прасіла пісаць!..
Вось і адрас!..

        Грымелі
Машыны, пасы:
— Напішы, напішы!
Напішы, напішы!
Ад машын, за акном
Асвятляючы шлях,
Ток пабег, як па жылах,
Па правадах.
А па жылах, як ток
Па сваіх правадах,

Кроў пабегла,
Агонь запаліўшы ў вачах.
Напішы!

І пісаў я ўначы над сялом
Не чарніламі,
А электрычным пяром.
Неслі ліст правады
Над прасторам зямлі.
Ліст кахання і працы,
Што перамаглі.
Не адзін я,
Пісалі мы ўсе над зямлёй
Ліст любімым сваім,
Ліст радзіме сваёй.

На белорусском языке
Аркадий Кулешов
Новое русло
Государственное издательство БССР
Минск 1951